

Postavení Moravskoslezského kraje v regionalizované Evropské unii¹

MARIAN LEBIEDZIK
Slezská univerzita v Opavě
Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné
Univerzitní náměstí 1934/3
733 40 Karviná
Česká republika
E-mail:lebiezdzik@opf.slu.cz

Abstract

The Moravian-Silesian region belongs to the regions in the Czech Republic and European Union, which battle with strong structural problems. For that reason it is one of the regions that have possibility to draw not a few financial resources within structural and regional politics of the European Union. Through its current economical problems, it is able to consider the Moravian-Silesian region as a region with strong growth potential and high competitive capacity against other regions, not only in the Czech Republic, but also in the European Union. The aim of the contribution is to define current position of the Moravian-Silesian region in the regionalized European Union. In the centre of our attention will be not only economical level evaluation of the Moravian-Silesian in comparison with other European regions, but above all we will be engaged in basic competitive strength indicators, that allow to anticipate next development of the region within the European Union.

Key words: Ekonomická úroveň, Evropská unie, komparace, konkurenceschopnost, Moravskoslezský kraj, produktivita práce, region.

1 Úvod

V květnu roku 2004 se Česká republika stala, spolu s dalšími devíti státy střední, východní a jižní Evropy, členem Evropské unie. Úspěšně tak završila svoje více než desetileté úsilí o začlenění do tohoto, ve světové ekonomice nejvýznamnějšího, integračního uskupení. V souvislosti s tímto krokem se již delší dobu diskutuje o případných pozitivních či negativních efektech členství ČR v Evropské unii, a to ve vztahu ke všem ekonomickým subjektům (především potom o dopadech na domácnosti a podnikovou sféru).

¹ Příspěvek vznikl v rámci řešení projektu Ministerstva pro místní rozvoj WD-55-07-1 Regionální disparity v územním rozvoji České republiky - jejich vznik, identifikace a eliminace

Tři roky členství naší země v tomto integračním uskupení je však stále krátká doba na to, abychom byli schopni potvrdit či vyvrátit ať už pozitivní či negativní očekávání ohledně dopadů členství na naši ekonomiku a jednotlivé subjekty v ní. Nicméně od počátku je zřejmé, že začlenění české ekonomiky do jednotného vnitřního trhu doprovázené odstraněním celé řady bariér v oblasti pohybu zboží, služeb, pracovníků i kapitálů, bude ve střednědobém a především dlouhodobém časovém horizontu ovlivňovat rozhodování a chování podniků i domácností.

V této souvislosti je zpracováváno množství analýz, které se zabývají konkurenceschopností naší ekonomiky ve vztahu k ekonomikám ostatních členských států. Menší pozornost byla potom dlouhodobě věnována regionálním aspektům konkurenceschopnosti. V souvislosti s rozšířením EU o celou řadu méně hospodářsky vyspělé země střední a východní Evropy a důrazem, jenž je v Unii kladen na odstraňování výrazných meziregionálních rozdílů na jejím území, se situace v této oblasti i v ČR obrátila a začíná se objevovat řada studií k tomuto tématu. Určitým dílčím příspěvkem k dané problematice by měl být i tento článek, který vznikl v rámci řešení projektu Ministerstva pro místní rozvoj WD-55-07-1 Regionální disparity v územním rozvoji České republiky - jejich vznik, identifikace a eliminace.

Značné meziregionální rozdíly v rámci Unie jsou dlouhodobě obecně známe a koneckonců poslední dva kola rozšiřování tohoto integračního uskupení tyto ještě prohloubily. Situace v regionálních ekonomikách a jejich postavení vůči jiným regionálním ekonomikách výrazně ovlivňuje postavení a koneckonců konkurenceschopnost podniků nacházejících se v daném regionu na jednotném vnitřním trhu Unie. Tyto by tedy měly být důkladně obeznámeny s ekonomickou situací regionů, v němž vykonávají své aktivity, jakož i se situací s ekonomikami regionů, v nichž působí konkurenční firmy.

Trvalý růst konkurenční schopnosti ekonomiky moravskoslezského regionu je rozhodující pro udržení pozice jeho produkce nejen v rámci rozšířené Evropské unie, ale i na globalizujících se a hyperkompetitivních světových trzích. V rámci tohoto příspěvku přitom chápeme ekonomiku regionu mezinárodně konkurenčně schopnou za následujících předpokladů:

- Úroveň a dynamika vývoje produktivity práce je obdobná nebo vyšší než vykazují ostatní regiony v rámci ekonomiky Evropské unie, jež se nacházejí na obdobné úrovni ekonomického rozvoje měřeného srovnatelným HDP na obyvatele.
- Snižování jednotkových nákladů na pracovní sílu.

Moravskoslezsko je krajem, jenž hraničí s regiony dvou nových, méně vyspělých, členských států Unie. Je tedy zřejmé, že v rámci analýzy a hodnocení dopadů na podnikovou sféru v tomto regionu budeme vycházet především z konkurenčních předpokladů Česka, Polska a Slovenska, jejichž ekonomické podmínky a podnikatelské subjekty mohou situaci a pozici podniků v rámci jednotného vnitřního trhu v Moravskoslezském kraji ovlivnit v krátkodobém a střednědobém horizontu nejvíce.

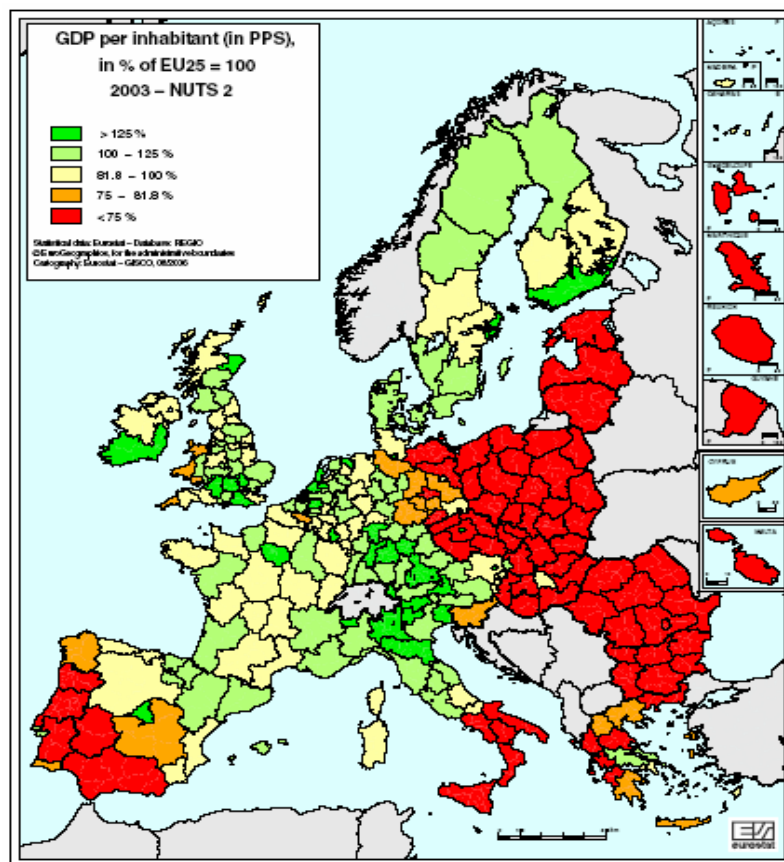
Cílem tohoto příspěvku je, jak je z výše uvedeného patrné, zhodnotit konkurenční postavení moravskoslezského regionu v rámci regionalizované Evropské unie, přičemž vzhledem k dostupnosti relevantních statistických údajů budou komparaci podrobeny regiony úrovně NUTS 2. V analýze využítá data jsou vesměs za rok 2004 a tedy nám umožňují vyhodnotit pozici Moravskoslezského kraje na počátku členství ČR v Unii.

2 Mezuregionální rozdíly v ekonomické úrovni

Priměřená ekonomická úroveň nových členských států je důležitým předpokladem minimalizace rizik vyplývajících z jejich začlenění do jednotného vnitřního trhu Evropské unie tvořeného ve velké většině velmi vyspělými evropskými ekonomikami. Spojení ekonomik nestejně ekonomické úrovně vyvolává nemalá rizika jak na straně nově vstoupivších zemí, tak i na straně původních členských zemí. Poznatky z vývoje v regionech bývalého východního Německa, které nebyly schopny přežít bez soustavných rozsáhlých finančních transferů ze západních částí země, jsou v tomto směru pro stávající členské státy EU varovným signálem a stejně tak by měly být upozorněním pro nové členské státy. Nezbytností se tedy jeví a jeví nastartovat permanentní hospodářský růst založený na dokončené restrukturalizaci ekonomiky. Takovýto růst lze považovat za výchozí předpoklad k tomu, aby méně vyspělé ekonomiky nebyly při integraci do jednotného vnitřního trhu vyspělejšího společenství vážně zasaženy působením silnější konkurence a na druhé straně aby bohatší části Evropské unie nebyly neúměrně zatíženy transferem prostředků na nově vzniklé periferie, jejichž součástí bude i Česká republika.

Z obrázku 1, který zachycuje úroveň HDP/obyv. přepočteného dle PPP v jednotlivých regionech současných 27 členských zemí v roce 2003, je patrné, že všechny členské státy Evropské unie, jež vstoupily do EU po roce 2004 vykazují obecně nižší ekonomickou úroveň než velká většina původních členských zemí EU.

Obrázek 1: HDP/obyv. (PPP) v roce 2003 (v euro)

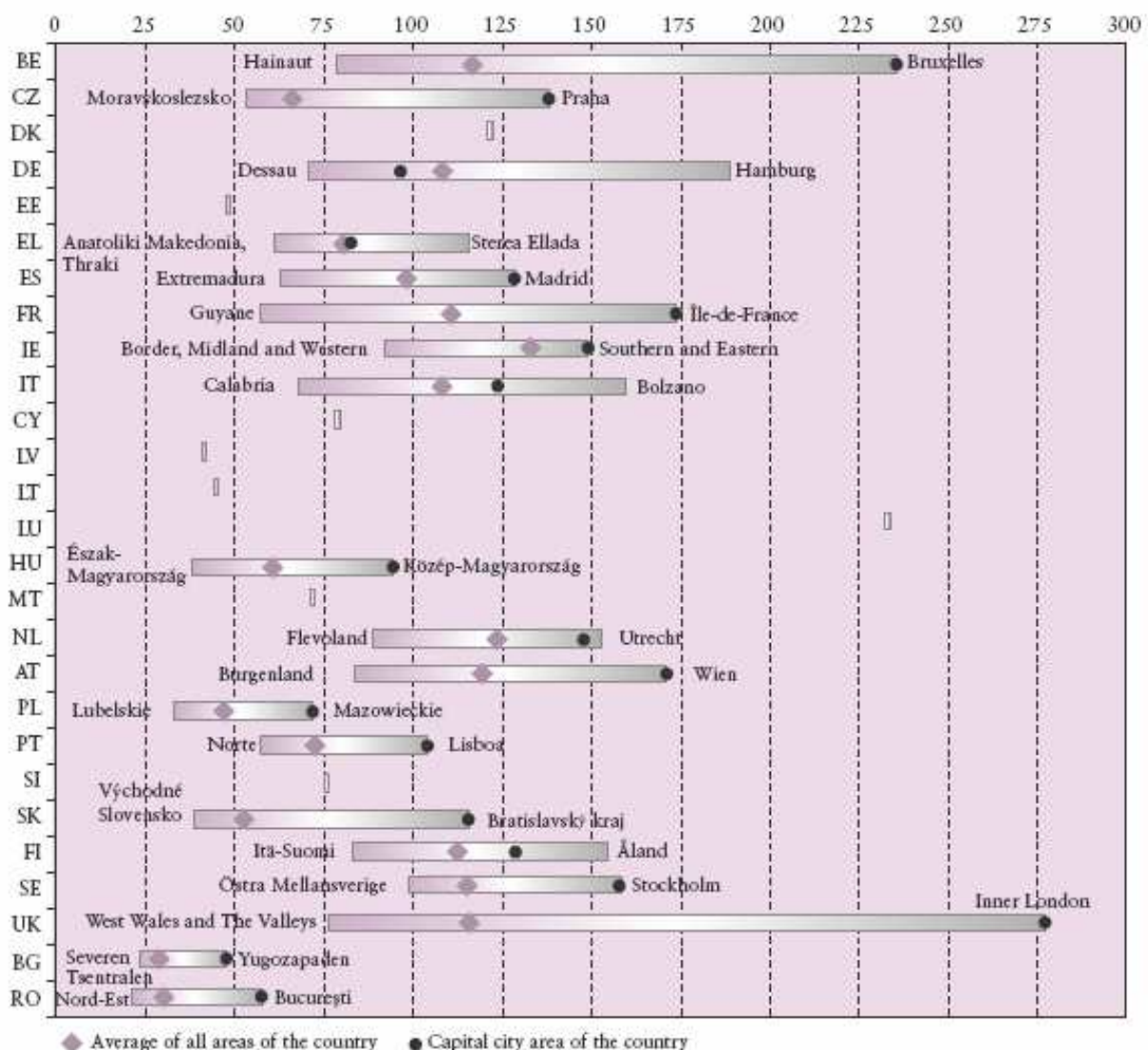

Pramen: Regions: Statistical yearbook 2006. European Communities, 2006, s.30

Obrázek 2 potom vypovídá o meziregionálních diferencích v rámci jednotlivých zemí. Největší regionální rozdíly ze stávajících členských států lze nalézt ve Velké Británii, kde

rozdíl v HDP/obyv. (PPP) mezi Londýnem (jeho část Inner London), jakožto nejbohatším regionem NUTS 2 v EU vůbec a nejhudší oblastí tohoto státu představuje téměř 50 000 euro. Druhým nejbohatším regionem Evropské unie je Brusel a Belgie potom druhým státem s největšími meziregionálními disparitami. Naopak mezi státy s nejnižšími rozdíly v ekonomické výkonnosti mezi regiony, pomineme-li země jako je Lucembursko či Dánsko, jejichž celé území představuje region NUTS 2, lze zařadit Portugalsko a Řecko. Jedná se tedy o země, které jsou jako celek na nižším stupni ekonomické vyspělosti. K obdobným závěrům dospějeme i v případě skupiny zemí, které vstoupily do EU po roce 2004. Zobecníme-li nastíněné poznatky, je možné učinit závěr, že méně ekonomicky vyspělé státy se potýkají, paradoxně díky své celkové nízké ekonomické výkonnosti, s nižšími meziregionálními rozdíly než státy ekonomicky rozvinutější. I když samozřejmě existují určité výjimky jako např. Švédsko či Irsko.

Obrázek 2: Meziregionální (NUTS2) rozdíly v úrovni HDP/obyv. (PPP) ve vybraných zemích v roce 2003

Pramen: Regions: Statistical yearbook 2006. European Communities, 2006, s. 29

Příznačné je často pro členské státy EU výsadní postavení metropolitních regionů. Viz příklad Londýna a Bruselu, ale najdeme i celou řadu dalších jako např. Hamburg, Madrid, Vídeň, Stockholm, Madrid či Lisabon. Tyto regiony soustřeďují mimo bohatších vrstev, i vzdělanou

populaci středních vrstev a přitahují tak progresivní obory špičkových technologií a některé služby. Stávají se v rámci integračních procesů mnohem snadněji součástí globální ekonomiky a nejdříve z této pozice profitují. Tento efekt se však projevuje i bez speciální regionální pomoci, jak dokládají nové členské státy EU (např. pozice Prahy či Bratislavy).

Charakteristickým rysem dosaženého stupně ekonomické výkonnosti zemí, které rozšířily řady členských zemí EU v květnu 2004, jsou přetrvávající značné regionální rozdíly v její úrovni. Úroveň regionálních HDP/obyv. za jednotlivé NUTS 2 v nových členských státech shrnuje tabulka 1. Z této tabulky vyplývá, že pouze 3 regiony (Praha, Bratislavský kraj a Közép-Magyarország) převyšovaly v roce 2004 úroveň 75 % HDP/obyv. v rozšířené EU-25, což je hranice pro poskytování pomoci ze strukturálních fondů v rámci cíle 1 strukturální politiky Evropské unie. Danou úroveň v tomto roce potom také přesáhly dva státy, jenž jsou díky své velikosti regiony úrovně NUTS2, a to Kypr se Slovinskem.

V rámci České republiky (pomineme-li Prahu, jejíž hodnota HDP/obyv. (PPP) přesahuje o cca. 50 % průměrnou hodnotu v EU-25) jsou existující meziregionální disparity mnohem menším problémem než v Maďarsku, Polsku či na Slovensku. Hodnota tohoto ukazatele v jednotlivých regionech ČR výrazně převyšuje jeho průměrnou hodnotu za nově vstoupivší země (EU-10). Jak už bylo uvedeno, mezi jednotlivými regiony této skupiny zemí jsou regionální rozdíly výrazné. Například mezi zmiňovaným regionem Praha (HDP/obyv.: 33 800 euro) a polským regionem Lubelskie (HDP/obyv.: 7 600 euro) je rozdíl v úrovni HDP/obyv. více než čtyřnásobný.

Praha svou ekonomickou výkonností převyšuje více než dvakrát průměrnou hodnotu za celou Českou republiku. Ostatní regiony NUTS 2 se potom nacházejí pod celostátním průměrem, když v pořadí druhý a třetí region Střední Čechy a Jihozápad dosahují cca. 93 %. Relace 90 % dosahuje ještě NUTS 2 Jihovýchod. Regionem s nejnižší ekonomickou výkonností je region Střední Morava (80 %).

Jen o něco málo lépe než Střední Morava je na tom NUTS2 Moravskoslezsko (jenž je geograficky ztotožněn s Moravskoslezským krajem), který dosahuje v úrovni HDP/obyv. (PPP) cca 81 % celostátního průměru. Přestože hodnota HDP/obyv. (PPP) v moravskoslezském regionu, jak je zřejmé z výše uvedeného, nedosahuje úrovně hodnot daného ukazatele za celou Českou republiku, je z tabulky 2 zřejmé, že pozice tohoto regionu v tomto ohledu je lepší než většiny nových členských států Unie. Ekonomická výkonnost Moravskoslezského kraje (13 100 eur/obyv.) převyšuje ekonomickou výkonnost Slovenska (12 200 eur/obyv.), Polska (10 900 eur/obyv.), Estonska (12 000 eur/obyv.), Litvy (11 000 eur/obyv.), Lotyšska (9 800 eur/obyv.) a přibližuje se výkonnosti Maďarska (13 800 eur/obyv.). Přitom všechny z uvedených států, s výjimkou Polska, Slovenska a Maďarska, jsou v územně statistickém členění Evropské unie postaveny na stejnou úroveň Moravskoslezskému kraji, tj. na úroveň NUTS 2.

Výše uvedená komparace tohoto regionu s jednotlivými státy může mnohé napovědět o jeho ekonomické vyspělosti, nicméně z hlediska strukturální politiky se mnohem vhodnější jeví porovnání s regiony stejné úrovně (NUTS 2) v ostatních členských zemích EU.

Tabulka 1 : Regionální HDP (NUTS 2) v budoucích členských státech Evropské unie v roce 2004

Regiony	HDP/obyv. (PPP) v euro	Relace EU-27 = 100	Relace EU-10=100	Relace EU-25=100
Česká republika	16 171	75,2	130,4	72,1
Praha	33 789	157,1	272,4	150,7
Střední Čechy	15 024	69,9	121,1	67,0
Jihozápad	14 962	69,6	120,6	66,8
Severozápad	13 049	60,7	105,2	58,2
Severovýchod	13 687	63,7	110,3	61,1
Jihovýchod	14 482	67,4	116,7	64,6
Střední Morava	12 856	59,8	103,6	57,4
Moravskoslezský kraj	13 141	61,1	105,9	58,6
Maďarsko	13 751	64,0	110,9	61,4
Közép-Magyarország	21 836	101,6	176,0	97,4
Közép-Dunántúl	13 147	61,1	106,0	58,7
Nyugat-Dunántúl	14 359	66,8	115,8	64,1
Dél-Dunántúl	9 811	45,6	79,1	43,8
Észak-Magyarország	9 138	42,5	73,7	40,8
Észak-Alföld	9 003	41,9	72,6	40,2
Dél-Alföld	9 494	44,2	76,5	42,4
Polsko	10 908	50,7	87,9	48,7
Dolnoslaskie	11 113	51,7	89,6	49,6
Kujawsko-Pomorskie	9 756	45,4	78,6	43,5
Lubelskie	7 568	35,2	61,0	33,8
Lubuskie	9 765	45,4	78,7	43,6
Lódzkie	10 049	46,7	81,0	44,8
Malopolskie	9 324	43,4	75,2	41,6
Mazowieckie	16 523	76,8	133,2	73,7
Opolskie	9 378	43,6	75,6	41,8
Podkarpatckie	7 617	35,4	61,4	34,0
Podlaskie	8 147	37,9	65,7	36,3
Pomorskie	10 659	49,6	85,9	47,6
Slaskie	12 260	57,0	98,8	54,7
Swietokrzyskie	8 443	39,3	68,1	37,7
Warminsko-Mazurskie	8 469	39,4	68,3	37,8
Wielkopolskie	11 728	54,5	94,5	52,3
Zachodniopomorskie	10 149	47,2	81,8	45,3
Slovensko	12 196	56,7	98,3	54,4
Bratislavský kraj	27 801	129,3	224,1	124,0
Západné Slovensko	11 336	52,7	91,4	50,6
Stredné Slovensko	10 037	46,7	80,9	44,8
Východné Slovensko	9 102	42,3	73,4	40,6
Estonsko*	11 978	55,7	96,6	53,4
Kypr*	19 648	91,4	158,4	87,7
Litva*	10 981	51,1	88,5	49,0
Lotyšsko*	9 775	45,5	78,8	43,6
Malta*	15 981	74,3	128,8	71,3
Slovinsko*	17 920	83,3	144,5	80,0
Nově vstupující země (EU-10)	12 405	57,7	100,0	55,3
EU-15	24 336	113,2	196,2	108,6
EU-25	22 414	104,2	180,7	100,0
EU-27	21 502	100,0	173,3	95,9

Pramen: Český statistický úřad, Eurostat, www stránky statistických úřadů jednotlivých zemí, vlastní výpočet

*Vzhledem k velikosti uvedeného státu, je tento z hlediska regionálního členění NUTS považován za úroveň 2.

Výše uvedená tabulka 1 potvrzuje dříve učiněné závěry o relativně vysoké ekonomické výkonnosti regionu severní Moravy a Slezska, když pouze deset regionů ve všech analyzovaných kandidátských státech (pomineme-li Slovinsko, Kypr a Maltu jakožto

specifické regiony NUTS 2) vykazuje vyšší úroveň HDP/obyv. vyjádřeného za pomoci parity kupní síly měny. Přitom v pěti případech se jedná o regiony na území České republiky. Tato skutečnost vypovídá o relativně vysoké ekonomické výkonnosti českých regionů ve srovnání s regiony ostatních nových členských zemích. Konkrétně Moravskoslezský kraj převyšuje svoji ekonomickou výkonností o téměř 6 procentních bodů průměrnou ekonomickou výkonnost zemí EU-10.

V komparaci s regiony 15 původních členských zemí EU je pozice Moravskoslezska daleko horší. Na jejich se nachází 211 regionů úrovně NUTS 2. Moravskoslezský region v úrovni HDP/obyv. (PPP) převýšil v roce 2004 pouze 5 z nich. Konkrétně se jedná o 2 řecké regiony (Detiki Ellada a Ipeiros), španělský region Extremadura, portugalský Açores a francouzský Centre. Relace úrovně HDP/obyv. (PPP) moravskoslezského regionu a EU-25 v tomto roce potom činila pouze 58,6 %, ve vztahu k EU-15 je daná relace ještě o 5 procentních bodů nižší.

3 Mezuregionální rozdíly v makroekonomické produktivitě práce

Makroekonomická produktivita práce je vymezena hodnotou výstupu na jednotku pracovního vstupu. Jako jednotka pracovního vstupu bývá v mezinárodních komparacích nejčastěji používán počet zaměstnaných a počet odpracovaných hodin. Rozlišuje se tedy produktivita práce na pracovníka či na odpracovanou hodinu. Ve statistikách a mezinárodních analýzách se častěji užívá prvního ukazatele. Avšak vzhledem k tomu, že, jak bude v další části příspěvku uvedeno, průměrný počet odpracovaných hodin v týdnu se výrazně odlišuje nejen mezi jednotlivými členskými státy Unie, ale dokonce i mezi jednotlivými regiony v rámci těchto zemí, využijeme k hodnocení v rámci tohoto příspěvku mimo ukazatele HDP/pracovníka, také ukazatel HDP na jednu odpracovanou hodinu. Je však zřejmé, že oba ukazatele, i přes různý koncepční přístup k jejich konstrukci charakterizují efektivnost využití pracovníků. Pro účely této analýzy je stejně jako u ekonomické úrovně použito pro vyjádření HDP přepočtu za pomoci parity kupní síly měn na euro.

Jak dokládá tabulka 2, pozice české ekonomiky ve skupině nových členských zemí (EU-10) a Evropské unie je méně příznivá než v případě ekonomické úrovně, měřené za pomoci HDP/obyv. Česká republika se, ať už z hlediska absolutní úrovně ukazatele HDP/pracovníka či v relaci k průměrné úrovni daného ukazatele v EU, řadí v roce 2004 ve srovnávané skupině zemí na páté místo. Nejlépe z dané skupiny zemí v tomto směru je na tom Kypr, Malta a Slovinsko, jenž v HDP/pracovníka v přepočtu dle PPP dosahují více než 70 % průměru skupiny zemí EU-25. Za touto trojicí států následuje s odstupem právě Česká republika (67,0 %) a Maďarsko (66,4). V případě komparace výkonnosti české ekonomiky s průměrem výkonnosti ekonomiky srovnatelných zemí EU-10 je však tato pouze v ČR o cca 11 % vyšší. K poněkud horšímu hodnocení produktivity práce v ČR dospějeme pokud ke komparaci využijeme ukazatele produktivity práce na odpracovanou hodinu. Tato skutečnost je dána tím, že čeští pracovníci odpracují v průměru větší počet hodin než pracovníci nejen v původních členských státech EU, ale i ve většině nových členských zemí (viz tabulka 2).

Tabulka 2 : Makroekonomická produktivita práce v regionech NUTS 2 v nových členských státech Evropské unie v roce 2004

Regiony	HDP/pracovníka (PPP) v euro	Relace EU-27 = 100	Relace EU-10=100	Relace EU-25=100	Produktivita práce na odpracovanou hodinu (v euro)
Česká republika	35225	69,7	111,3	67,0	16,28
Praha	66114	130,8	208,9	125,8	29,16
Střední Čechy	30796	60,9	97,3	58,6	14,17
Jihozápad	31381	62,1	99,2	59,7	14,40
Severozápad	29352	58,1	92,7	55,8	13,87
Severovýchod	29692	58,8	93,8	56,5	13,73
Jihovýchod	32076	63,5	101,4	61,0	14,86
Střední Morava	29282	57,9	92,5	55,7	13,63
Moravskoslezský kraj	32051	63,4	101,3	61,0	15,37
Maďarsko	34906	69,1	110,3	66,4	16,49
Közép-Magyarország	49817	98,6	157,4	94,8	23,08
Közép-Dunántúl	31697	62,7	100,2	60,3	14,98
Nyugat-Dunántúl	32772	64,9	103,6	62,3	15,60
Dél-Dunántúl	26834	53,1	84,8	51,0	12,77
Észak-Magyarország	26560	52,6	83,9	50,5	12,61
Észak-Alföld	25831	51,1	81,6	49,1	12,24
Dél-Alföld	25663	50,8	81,1	48,8	12,01
Polsko	30563	60,5	96,6	58,1	14,31
Dolnoslaskie	34838	68,9	110,1	66,3	16,14
Kujawsko-Pomorskie	26794	53,0	84,7	51,0	12,18
Lubelskie	18861	37,3	59,6	35,9	9,54
Lubuskie	26453	52,3	83,6	50,3	12,26
Lódzkie	24235	48,0	76,6	46,1	11,10
Malopolskie	24826	49,1	78,4	47,2	12,18
Mazowieckie	42645	84,4	134,8	81,1	19,57
Opolskie	31560	62,5	99,7	60,0	14,52
Podkarpatckie	22053	43,6	69,7	41,9	11,19
Podlaskie	23648	46,8	74,7	45,0	10,85
Pomorskie	34407	68,1	108,7	65,4	15,72
Slaskie	36674	72,6	115,9	69,8	17,59
Swietokrzyskie	23240	46,0	73,4	44,2	10,98
Warminsko-Mazurskie	26586	52,6	84,0	50,6	11,97
Wielkopolskie	31431	62,2	99,3	59,8	14,56
Zachodniopomorskie	32095	63,5	101,4	61,1	14,63
Slovensko	30242	59,8	95,6	57,5	13,77
Bratislavský kraj	56336	111,5	178,0	107,2	25,14
Západné Slovensko	26555	52,5	83,9	50,5	11,99
Stredné Slovensko	26354	52,2	83,3	50,1	12,21
Východné Slovensko	25342	50,1	80,1	48,2	11,69
Estonsko*	28719	56,8	90,7	54,6	13,64
Kypr*	43861	86,8	138,6	83,4	21,03
Litva*	22859	45,2	72,2	43,5	11,48
Lotyšsko*	22709	44,9	71,8	43,2	10,25
Malta*	42220	83,5	133,4	80,3	20,20
Slovinsko*	37835	74,9	119,6	72,0	17,41
Nově vstupující země (EU-10)	31647	62,6	100,0	60,2	14,82
EU-15	55201	109,2	174,4	105,0	28,08
EU-25	52570	104,0	166,1	100,0	26,33
EU-27	50535	100,0	159,7	96,1	25,31

Pramen: Český statistický úřad, Eurostat, www stránky statistických úřadů jednotlivých zemí, vlastní výpočet

*Vzhledem k velikosti uvedeného státu, je tento z hlediska regionálního členění NUTS považován za úroveň 2.

Přestože od roku 1993 roste produktivita práce v ČR ročně průměrným tempem okolo 5 %, což je o 1 až 2 procentní body více než zaznamenává původní patnáctka členských států Unie

je pozice našich regionů úrovně NUTS 2 nepříliš lichotivá nejen vůči regionům z EU-15, ale také vůči regionům zemí, jež vstoupily do EU spolu s Českou republikou. Výjimkou je pouze Praha, kde produktivita práce vyjádřená za pomoci ukazatele HDP/pracovníka dosahuje absolutní výše 66 100 eur, což výrazně přesahuje nejen průměr za EU-25, ale taktéž o 26 procentních bodů průměr za EU-25. V případě údajů produktivity práce na odpracovanou hodinu se potom pražský region pohybuje na úrovni patnácti původních členských států EU. Ostatní regiony, včetně Moravskoslezského kraje v tomto směru podstatně zaostávají za všemi regiony NUTS 2 v EU-15 a na rozdíl od ukazatele HDP/obyvatele i za celou řadou polských a maďarských regionů.

Moravskoslezsko se, co do úrovně makroekonomické produktivity práce, řadí mezi českými NUTSy na třetí místo (hned za zmiňovanou Prahu a oblastí Jihovýchod), když hodnota ukazatele HDP/pracovníka činí 32 100 eur, což v přepočtu na odpracovanou hodinu je 15,37 eur. Nachází se tak těsně pod celostátním průměrem těchto ukazatelů v ČR. Ve srovnání s rokem 1993 se v tomto směru jedná o určité zhoršení pozice. V roce 1993 vykazoval Moravskoslezský kraj produktivitu práce ve výši 21 000 eur, zatímco průměr za ČR byl 20 500 eur. To znamená, že produktivita práce v období let 1993 – 2004 rostla v Moravskoslezsku pomaleji než v ČR. Celkový růst produktivity práce mezi uvedenými roky činil v Moravskoslezském kraji cca 50 %, což představuje meziroční tempo okolo 4 %. Dané tempo růstu tak velmi mírně přesahovalo růst produktivity v zemích EU-15, kde meziroční průměr činil 3,5 %. Tento nepříznivý vývoj můžeme zaznamenat i přesto, že v Moravskoslezském kraji v důsledku restrukturalizace dochází k výraznému poklesu počtu zaměstnaných osob v regionu.

Přestože produktivita práce v české ekonomice a Moravskoslezském kraji rostla v uvedeném období v průměru rychleji než v EU-15, v porovnání s ostatními ekonomikami nových členských zemí se jedná o tempo nejnižší. Ve stejném období tak např. Maďarsko dosáhlo u tohoto ukazatele průměrného ročního růstu 7,5 %, Polsko 7,3 %, Slovinsko 5,4 % a Slovensko 5,1 %. Z tohoto důvodu se zhoršila v tomto období pozice České republiky z hlediska absolutní úrovně ukazatele produktivity práce vůči těmto zemím EU.

V úvodu této stati jsme uvedli, že produktivita práce je jedním z důležitých ukazatelů konkurenční schopnosti ekonomiky. Je vhodné dodat, že se nejedná pouze o konkurenceschopnost na makro či menzo úrovni, ale také na úrovni podnikatelského sektoru. To do jaké míry jsou podniky schopny efektivně využívat výrobní faktory, ovlivňuje jejich postavení na jednotném vnitřním trhu unie a jejich schopnost obstát se zahraniční konkurencí. V případě moravskoslezského regionu představují tuto konkurenci především podniky ze Slovenska a Polska, nejvíce potom ze sousedních regionů (Středního Slovenska a Śląska).

Údaje z tabulky 2 naznačují, že s konkurenceschopností podniků v Moravskoslezsku z hlediska dosahované úrovně produktivity práce to není příliš valné. Úroveň vyrobeného produktu jedním pracovníkem za období jednoho roku je v Moravskoslezském kraji o 4 600 euro nižší než v polském Śląsku (36 700 eur). Śląsk zaujímá místo druhého nejproduktivnějšího regionu v Polsku, pokud bychom však brali v úvahu produktivitu práce na odpracovanou hodinu byl by tento regionu nejproduktivnějším vůbec (17,59 eur). V Polsku bychom přitom najdeme ještě další tři regiony, jenž vykazují vyšší hodnotu HDP/pracovníka než Moravskoslezsko.

Poněkud optimističtěji vypadá srovnání se sousedícím slovenským regionem. Střední Slovensko je oblastí Slovenska s druhou nejnižší produktivitou práce, a to ať tuto měříme za pomoci kteréhokoliv ze dvou ukazatelů. Produktivita práce v tomto regionu dosahuje výše 26 400 eur na pracovníka za rok 12,21 eur na odpracovanou hodinu.

4 Mezuregionální rozdíly ve mzdové úrovni

Úroveň mezd je důležitým faktorem, jenž ovlivňuje životní úroveň jednotlivců a konkurenceschopnost podniků v ekonomice. Od mezd vede úzká vazba na příjmy domácností, neboť právě zaměstnanci tvoří největší část zaměstnanosti a příjmy z práce představují největší díl příjmů domácností, které hrají významnou roli při hodnocení životní úrovně (samozřejmě ve vztahu k cenové hladině v dané ekonomice). Z hlediska podniků představují mzdové náklady často největší nákladovou položku v jejich celkových nákladech. Zároveň tak úroveň mezd podstatným způsobem zasahuje nejen do konkurenceschopnosti jednotlivých podniků v rámci jednotlivých států či regionů, ale také do vytváření konkurenčního prostředí a intenzity konkurence v těchto státech či regionech, když je jedním z důležitých faktorů, které berou do úvahy potenciální zahraniční investoři při rozhodování o alokaci svých investic. Mimo jiné i z těchto důvodů je vývoj mezd v České republice po našem vstupu do Unie předmětem zájmu široké veřejnosti.

Stejně jako u všech předchozích analyzovaných ukazatelů, i v případě mezd můžeme v Evropské unii zaznamenat výrazné meziregionální disparity. K nejlépe placeným zaměstnancům v rámci Unie patří ti, kteří pracují v severských státech (Švédsko, Finsko, Dánsko) a v západní části Německa. Výše mezd v Německu je dána především silným postavením odborů na trhu práce, zatímco obecně vyšší úroveň hrubých mezd ve státech severní Evropy vyplývá nejen z jejich ekonomické vyspělosti, ale také z přístupu k hospodářské politice, jenž vychází z tzv. koncepce sociálního státu, se kterou úzce souvisí vyšší míra zdanění, než v ostatních zemích Evropské unie. Naopak nejhůře ohodnocení pracovníci, pomineme-li regiony nových členských států Unie, jsou v regionech zemí, které se nacházejí na jihu Evropy, tj. Itálie, Řecko, Španělsko a především Portugalsko. Průměrná roční mzda zde v roce 2004 nepřesahovala 18 000 eur. S výjimkou Itálie se jedná o státy na nižším stupni ekonomického rozvoje s nižší úrovní produktivity práce.

Ať už budeme komparovat výši mezd mezi regiony ekonomicky nejrozvinutějších členských zemí EU či členských zemí méně rozvinutých, dojdeme k závěru, že úroveň mezd je obecně vyšší (často i výrazně) v regionech, ve kterých se nacházejí hlavní města či velké metropole těchto států. Tuto skutečnost lze dát do souvislosti právě s již tolikrát výše zmiňovanou ekonomickou rozvinutostí uvedených regionů a s tím i související demografickou strukturou obyvatelstva.

A jak si stojí ve srovnání s ostatními stáli čeští pracovníci? Průměrná hrubá měsíční mzda v České republice činila v roce 2004 v přepočtu na euro cca 531 eur. To naše zaměstnance řadilo k nejlépe placeným pracovníkům v rámci 8 zemí střední a východní Evropy, jenž vstoupili do EU společně s ČR. Vyšší úroveň nominálních mezd dosahlo pouze Slovinsko (1 083 eur), zatímco hůře jsou placeni zaměstnanci ve všech zbývajících nových členských státech střední a východní Evropy.

Podíváme-li se na údaje uvedené v tabulce 3, dojdeme k závěru, že výše mezd v jednotlivých regionech nových členských států Evropské unie koreluje s úrovní produktivity práce. Rozdíly ve mzdách jsou ovšem výrazně nižší než je tomu u produktivity práce. Co se týče předpokládaného vztahu mezi výši mezd a mírou nezaměstnanosti v jednotlivých regionech, potom tuto lze vysledovat taktéž, nicméně její vliv na mzdovou úroveň v NUTS 2 nově k Unii přistoupivších zemí je daleko menší. Přitom významně toto tvrzení dokazuje situace právě v České republice.

Tabulka 3 : Regionální mzdy (NUTS 2) v nových členských státech Evropské unie v roce 2004

Regiony	Průměrná hrubá roční mzda v euro v roce 2004 (přepočten dle směnného kurzu)	Průměrná hrubá roční mzda v euro v roce 2004 (přepočten dle PPP)	Průměrný počet odpracovaných hodin za týden	Průměrná hrubá hodinová mzda v euro v roce 2004 (přepočten dle směnného kurzu)	Průměrná hrubá hodinová mzda v euro v roce 2004 (přepočten dle PPP)
Česká republika	6733	12469	41,60	3,11	5,76
Praha	8905	16490	43,60	3,93	7,27
Střední Čechy	7147	13235	41,80	3,29	6,09
Jihozápad	6457	11958	41,90	2,96	5,49
Severozápad	6296	11660	40,70	2,98	5,51
Severovýchod	6159	11405	41,60	2,85	5,27
Jihovýchod	6205	11490	41,50	2,88	5,32
Střední Morava	6090	11277	41,30	2,84	5,25
Moravskoslezský kraj	6687	12384	40,10	3,21	5,94
Maďarsko	5290	9121	40,70	2,50	4,31
Közép-Magyarország	8926	15390	41,50	4,14	7,13
Közép-Dunántúl	6221	10726	40,70	2,94	5,07
Nyugat-Dunántúl	6240	10759	40,40	2,97	5,12
Dél-Dunántúl	6499	11205	40,40	3,09	5,33
Észak-Magyarország	6522	11245	40,50	3,10	5,34
Észak-Alföld	6455	11129	40,60	3,06	5,27
Dél-Alföld	6397	11029	41,10	2,99	5,16
Polsko	4866	10137	41,1	2,28	4,75
Dolnoslaskie	4679	9748	41,50	2,17	4,52
Kujawsko-Pomorskie	4255	8865	42,30	1,93	4,03
Lubelskie	4255	8865	38,00	2,15	4,49
Lubuskie	4069	8477	41,50	1,89	3,93
Lódzkie	4224	8800	42,00	1,93	4,03
Malopolskie	4514	9404	39,20	2,21	4,61
Mazowieckie	6357	13243	41,90	2,92	6,08
Opolskie	4524	9426	41,80	2,08	4,34
Podkarpatckie	4410	9188	37,90	2,24	4,66
Podlaskie	3686	7679	41,90	1,69	3,52
Pomorskie	4628	9641	42,10	2,11	4,40
Slaskie	5715	11906	40,10	2,74	5,71
Swietokrzyskie	4431	9231	40,70	2,09	4,36
Warmińsko-Mazurskie	4234	8822	42,70	1,91	3,97
Wielkopolskie	4659	9706	41,50	2,16	4,50
Zachodniopomorskie	4100	8541	42,20	1,87	3,89
Slovensko	5112	10024	42,2	2,33	4,57
Bratislavský kraj	6777	13288	43,10	3,02	5,93
Západné Slovensko	4725	9265	42,60	2,13	4,18
Stredné Slovensko	4702	9220	41,50	2,18	4,27
Východné Slovensko	4715	9245	41,70	2,17	4,26
Estonsko*	5623	9695	40,5	2,67	4,60
Kypr*	19500	21195	40,1	9,35	10,16
Litva*	3804	7764	38,3	1,91	3,90
Lotyšsko*	3613	7373	42,6	1,63	3,33
Malta*	14058	20982	40,2	6,72	10,04
Slovinsko*	10638	19342	41,8	4,89	8,90
EU-10	5867	7619	41,1	2,75	3,57
EU-15	26867	25587	37,8	13,67	13,02
EU-25	23490	23490	38,4	11,76	11,76
EU-27	23 380	23857	38,4	11,71	11,95

Pramen: Český statistický úřad, Eurostat, www stránky statistických úřadů jednotlivých zemí, vlastní výpočet

* Vzhledem k velikosti uvedeného státu, je tento z hlediska regionálního členění NUTS považován za úroveň 2.

Z hlediska regionálního jsou v České republice nejvyšší průměrnou mzdou odměňování pracovníci v Praze. Její roční hodnota v přepočtu dle oficiálního směnného kurzu činila v roce 2004 8 900 eur, což je výrazně více (cca o 30 %) než ve velké většině ostatních NUTS 2 v ČR. Druhou příčku v pomyslném pořadí regionů NUTS 2 dle výše mezd zaujímají Střední Čechy (7 150 eur) a třetí Moravskoslezsko (6 690 eur). Zatímco v případě Prahy je vysoká úroveň mezd vcelku logickým vyjádřením vysoké produktivity práce doprovázené velmi nízkou nezaměstnaností a vysokým průměrným počtem odpracovaných hodin za týden (43,6 hodin), v případě Středních Čech a Moravskoslezska je jen stěží tímto způsobem vysvětlitelná, když Střední Čechy patří k oblastem vykazujícím jednu z nejnižších produktivit práce v ČR a Moravskoslezsko vykazuje ze všech oblastí nejvyšší nezaměstnanost (14,6 %) a nejnižší průměrný počet odpracovaných hodin za týden (40,1).

Zdůvodnění vysoké průměrné mzdy u zaměstnanců Středních Čech lze hledat především v úzkém propojení této oblasti na Prahu, což zřejmě způsobuje určitý efekt přenosu mzdové úrovně Prahy do tohoto regionu a zároveň v relativně dobré situaci na trhu práce, kde se nezaměstnanost (právě díky vlivu Prahy) pohybuje výrazně pod celostátním průměrem.

Vysoká úroveň mezd v Moravskoslezském kraji je dána mimo relativně vysoké makroekonomické produktivity práce, především historickými souvislostmi vývoje ekonomiky a trhu práce. Tento region byl před rokem 1990 orientován výhradně na těžký průmysl a těžbu uhlí, tedy odvětví, které byly v naší centrálně plánované ekonomice preferovány a tedy i zaměstnanci všelijak zvýhodňováni a to i co do vyšší úrovně mezd ve srovnání se zaměstnanci odvětví ostatních. I přes výrazné posuny ve struktuře odměňování pracovníků v jednotlivých odvětvích v průběhu transformace ekonomiky, relativně vysoká mzdová úroveň přetrvává především ve velkých podnicích těžkého průmyslu i nadále, a to navzdory vysoké nezaměstnanosti.

Naopak nejnižší úroveň mezd je v regionu NUTS 2 s nejnižší produktivitou práce a tím je Střední Morava. Nicméně průměrná roční mzda ve výši 6 090 eur, převyšuje hodnoty celostátních průměrných mezd většiny nových členských států EU (Maďarsko, Polsko, Estonsko, Slovensko, Litva a Lotyšsko), jakož i průměrnou hodnotu roční mzdy za všechny nové členské státy (5 870 eur).

Již z tohoto je patrné, že postavení Moravskoslezska mezi regiony států, které se staly členy EU v květnu roku 2004, není z tohoto hlediska špatné. Pracovníci v tomto regionu pobírají v průměru vyšší mzdu než pracovníci ve všech regionech Polska, Maďarska, Slovenska a pobaltských zemí. Lépe jsou potom ohodnoceni pracovníci ve Slovinsku, na Kypru a Maltě. V porovnání s původními 15 členskými státy se Moravskoslezský kraj s úrovní mezd nejvíce blíží regionům v Portugalsku, kde jejich průměrná výše odpovídá cca výši mezd v Praze. V Řecku a Španělsku jsou potom mzdy cca 2 krát vyšší.

Z výše uvedeného vyplývá, že Moravskoslezský kraj převyšuje co do úrovně mezd a platů sousední regiony Polska a Slovenska. Zatímco zaměstnanec v Moravskoslezském kraji si v roce 2004 vydělal v průměru již zmiňovaných 6 690 eur, v sousedním polském Śląsku 5 720 eur a v regionu Středního Slovenska pouze 4 700 eur. Přitom průměrná délka pracovního týdne na Středním Slovensku je více než o hodinu delší než v případě Moravskoslezska a Śląsku. To znamená, že rozdíly v hodinových mzdách jsou ještě výraznější (viz tabulka 3). Z tohoto jednoduchého srovnání lze odvodit, že výhody nižších mzdových nákladů na pracovníky je na straně podniků působících v Polsku a na Slovensku.

Doposud jsme komparovali výši mezd za pomoci přepočtu dle oficiálního směnného kurzu národních měn uvedených států vůči euro. Tento ukazatel naznačuje mzdovou

konkurenceschopnost podniků v jednotlivých státech a regionech. Velice dobře také slouží k tomu, abychom si udělali představu o rozdílech ve mzdách, nevypovídá však nic o reálné kupní síle mezd v jednotlivých zemích. Za účelem srovnání mezd na základě jejich kupní síly (což do značné míry odráží i životní úroveň jejich poživatelů) se provádí přepočtení mezd z národních měn do euro s využitím metody parity kupní síly měny, která zohledňuje i rozdíly v cenových hladinách mezi danými státy (a ty jsou v případě postkomunistických zemí a původními státy Unie často dosti výrazné).

Jak je patrné z tabulky č. 3, v případě využití tohoto přepočtu si Česká republika mezi vybranými státy svoji pozici poněkud zhoršila, když se vůči ostatním analyzovaným zemím odstupuje oproti vyjádření úrovně mezd v přepočtu dle směnného kurzu často výrazně snížily.

Výrazným charakteristickým rysem trhu práce transformujících se nových členských zemí EU je přetrvávání výrazně nižší úrovně mezd měřené jak pomocí směnného kurzu, tak pomocí přepočtu koeficientem kupní síly měny oproti EU-15. Přestože v období let 1990-2004 docházelo k určitému sblížení relací průměrných mezd, kupř. vůči průměrné úrovni v EU-15, lze daný proces označit za velice pomalý a nedostačující, zvláště pak bereme-li v úvahu zkušenosti zemí, jež se připravovaly na vstup do EU v minulých letech. Tyto zkušenosti ukazují na to, že proto, aby byla minimalizována pravděpodobnost výskytu nepříznivých důsledků, které plynou z rozdílů v nízké mzdové úrovni nových členských zemí, měly by tyto dosáhnout relace okolo 70 % průměru EU-15 v době jejich vstupu do EU.

Vycházejí z výše uvedených údajů a údajů, které pravidelně publikuje Eurostat o vývoji mezd v EU, je možné konstatovat, že české mzdy dosahují cca 50 % úrovně mezd v EU-15 (25 590 eur). Toto platí za předpokladu výpočtu za pomoci metody parity kupní síly měny (PPP). V případě přepočtu s využitím oficiálního směnného kurzu se dané poměry výrazně zhorší na 25 %. Je tak zřejmé, že zmiňované 70 %-ní hranice z nových členských států střední a východní Evropy dosáhlo pouze Slovinsko, a to jen v případě přepočtu dle PPP. Bezproblémovou se v tomto směru jeví pozice Kypru a Malty.

Jestliže se podíváme na meziregionální rozdíly ve mzdách přepočtených dle parity kupní síly měny v rámci Unie, potom lze obecně říci, že tyto se z velké většiny snížily. Tato skutečnost je dána tím, že méně vyspělé země, jež vykazují nízkou úroveň mezd, jsou zároveň státy s nižší ekonomickou úrovní a tedy i nižší cenovou hladinou. To při zvoleném přepočtu přes paritu kupní síly měny, který zohledňuje rozdíly v úrovních cen vede ke smazávání výrazných disparit, se kterými se setkáváme u přepočtu přes oficiální směnný kurz.

Díky tomuto efektu si polepšil i Moravskoslezský kraj v relaci k regionům původních členských států Unie. Setřela se tak mezera mezi výši mezd v Moravskoslezském kraji a mezi portugalskými a řeckými NUTS 2. Zároveň však také dochází k výraznému snížení rozdílů mezi reálnou kupní silou mzdy v Moravskoslezsku (12 380 eur ročně) a polském Śląsku (11 900 eur ročně) a o něco méně potom i ke Střednímu Slovensku (9 220 eur ročně).

Ačkoliv nízká úroveň mzdové hladiny může být při vstupu ČR do EU považována za přechodnou konkurenční výhodu ČR, z pohledu států EU, jež sousedí s ČR, je i v současné době chápána poněkud jinak. Pro tyto státy významné rozdíly ve mzdách mezi ČR, jakož i ostatními zeměmi střední a východní Evropy a EU signalizují nebezpečí silných migračních přesunů, které budou vyvolány v případě zavedení volného pohybu osob. To pak může dle sousedních zemí, v našem případě se jedná o Rakousko a Německo, významně ohrozit stabilitu jejich trhu práce. Zde je však třeba říci, že obavy tohoto typu se nezakládají ani tak na samotných rozdílech ve mzdách jako spíše v obavách odborů v těchto zemích, že případní migranti by mohli mít vliv na oslabení tempa růstu současných mezd. V každém případě většina původních členských států EU těmto obavám podlehl a zavedla vůči všem novým

členům EU, s výjimkou Kypru a Malty, přechodné období (které může trvat až 7 let), po které je omezen přístup na jejich pracovní trh pracovníkům z nových členských zemí.

5 Závěr

Zhodnocení pozice Moravskoslezského kraje s využitím vybraných ukazatelů mnohé napovídá o jeho konkurenceschopnosti v rámci regionalizované Evropské unie. Přestože okruh vybraných makroekonomických ukazatelů pomocí nichž můžeme konkurenceschopnost regionu hodnotit je vzhledem k omezenému rozsahu dané stati výrazně zúžen, poskytuje alespoň v základních oblastech zajímavé a podnětné informace.

Dostí výrazný rozdíl v produktivitě práce, ať již tuto měříme ukazatelem HDP/pracovníka či ukazatelem produktivity práce na odpracovanou hodinu, staví Moravskoslezsko do zcela zjevné konkurenční nevýhody vůči sousedním regionům z Polska. Tuto skutečnost navíc doprovází v Moravskoslezském kraji na poměry zemí střední a východní Evropy i relativně vysoká úroveň mezd a jednotkových nákladů na pracovní sílu.

Uvedené charakteristiky mohou do budoucna vyvolat určité negativní posuny v ekonomice tohoto regionu a tím i problémy podnikatelské sféry, především malých a středních podniků. Přičemž riziko nepříznivého vývoje je navíc znásobeno nepříznivou situací na trzích práce Moravskoslezska, jakož i přilehlých slovenského a polského regionu (Střední Slovensko a Šlansk). V těchto regionech je v oblasti nezaměstnanosti situace ještě podstatně horší než na severní Moravě a Slezsku, nicméně úroveň mezd je nižší. Z tohoto hlediska jsou v určité konkurenční výhodě právě polské a slovenské podniky oproti firmám v moravskoslezském regionu.

Literatura

- [1] KOLEKTIV AUTORŮ. *Studie o sociálních a ekonomických dopadech vstupu do EU (Šance a rizika)*. Praha, 2001.
- [2] KOLEKTIV AUTORŮ: *Ekonomické a sociálne souvislosti vstupu SR do EU – prínosy a rizika*. Bratislava: Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky Slovenskej akademie vied, 2002. ISBN 80-7144-122-8.
- [3] LEBIEDZIK, M. Konvergence české ekonomiky k ekonomice Evropské unie. *Hospodářská politika v tranzitivních ekonomikách III. Sborník z mezinárodního vědeckého semináře*. Ostrava: KNH, EkF VŠB-TU, 2002. s. 208-218. ISBN 80-248-0178-7.
- [4] LEBIEDZIK, M. *Postavení české ekonomiky ve vztahu k ekonomice Evropské unie v procesu příprav České republiky na vstup do EU*. Karviná: OPF SU, 2002. ISBN 80-7248-160-6. s. 160.
- [5] LEBIEDZIK, M. *Makroekonomická pozice České republiky v rámci Evropské unie (ekonomická výkonnost a konvergence)*. Karviná: OPF SU v Karviné, 2006. 275 s. ISBN 80-7248-346-3.
- [6] LEBIEDZIK, M.: Efficiency of the Czech Economy in the Process of Its Incorporation in the European Union. *Czech Business and Trade*. 2000.
- [7] THE WORLD BANK *Czech Republic – Toward EU Accession – Summary Report*. 1. vyd. Washington: IBRD / The World Bank, 2000.
- [8] Internetové stránky Statistických úřadů jednotlivých zemí a Eurostatu (URL:

http://europa.eu.int/comm/economy_finance/indicators/annual_macro_economic_database/ameco_applet.htm)

[9] *Regions: Statistical yearbook 2006*. Luxembourg: European Communities, 2006.